

فصلنامه علمی - پژوهشی پژوهش‌نامه تاریخ اسلام
سال ششم، شماره بیست و سوم، پاییز ۱۳۹۵
صفحات ۱۱۱ - ۱۱۹

محمد اسد و گروش به اسلام^۱

عباس احمدوند^۲

محمد عباسی^۳

چکیده

مطالعات اسلامی در غرب، همواره با انگیزه‌ها و اهداف مختلف تبشیری، سیاسی، استعماری و اقتصادی بوده، چنان که دسته‌ای از نویسندگان و پژوهشگران به نقد و بررسی آن‌ها روی کرده‌اند، اما وجه دیگر مطالعات مستشرقان؛ یعنی مطالعه و تحقیق در باب اسلام و به قصد ایمان آوردن و گروش به این دین، تاکنون مورد توجه درخور قرار نگرفته است. یکی از اینان لئوپولد ویس^۴ خاورشناس برجسته یهودی بود که با گرایش به اسلام و گزینش نام محمد اسد برای خویش وارد جرگه مسلمانی شده است. پژوهش حاضر با رویکرد زمینه‌شناسانه، به بررسی دلایل و زمینه‌های گروش او به دین اسلام می‌پردازد و علاوه بر آن نشان می‌دهد که چگونه محمد اسد در آثاری که درباره اسلام نوشته است، اندیشه‌های اسلامی معاصر را به نقد می‌کشد و از اندیشه‌های اسلامی، به زعم خویش اصیل، دفاع می‌کند. اسد در جستجوی راهی برای برون‌رفت از سیر نزولی مسلمانان و درمان عقب ماندگی آنها بوده و می‌کوشید با تأکید بر حس اعتماد در میان مسلمانان، آنها را به مقاومت در برابر فرهنگ‌های دیگر برانگیزد.

واژگان کلیدی: اسلام، غرب، اسلام‌شناسی، گروش به اسلام، محمد اسد (لئوپولد ویس)

۱. مقاله حاضر برگرفته از طرح پژوهشی "زندگی و آثار مستشرقان مسلمان" است که با پشتیبانی صندوق حمایت از پژوهشگران و فناوران کشور، به انجام رسیده است.

۲. استادیار دانشگاه شهید بهشتی. (نویسنده مسؤول) a.ahmadwand@gmail.com

۳. عضو هیئت علمی بنیاد دائره‌المعارف اسلامی. mohamad.abbasi1363@gmail.com

دریافت: ۹۵/۱۰/۲۵؛ پذیرش: ۹۶/۰۱/۲۵

1. Leopold Weiss

مقدمه

حضور مسلمانان در کشورهای غربی، رفت و آمد غربی‌ها به کشورهای اسلامی و آشنا شدن آنها با زبان و فرهنگ مسلمانان، موجب شد که غربی‌ها، با اسلام و مسلمانان مستقیماً و بدون واسطه آشنا شوند. این موضوع در تغییر نگرش برخی از اسلام‌شناسان نسبت به اسلام مؤثر بود؛ به گونه‌ای که در سده نوزدهم و بیستم میلادی، برخی از اسلام‌شناسان، نگاهی متفاوت نسبت به اسلام و مسلمانان پیدا کردند و حتی مسلمان شدند و کوشیدند اسلام را به عنوان دینی الهی به غرب و مسیحیان معرفی کنند. محمد اسد، خاورشناس یهودی اتریشی-لهستانی، یکی از این افراد است. به سبب اعتبار و شهرت محمد اسد در مطالعات اسلامی، آثار مختلفی درباره او و تفکراتش نگاشته شده است. ابراهیم احمد باوانی^۱ در کتاب <اسلام انتخاب ما^۲>، (بی‌جا، ۱۹۹۲/۱۴۱۳)، به معرفی برخی از مستشرقان مسلمان، از جمله محمد اسد پرداخته است. رفاعی حسن^۳ کتاب مستقلی با عنوان <تفکرات سیاسی محمد اسد^۴>، (مونترال، ۱۹۹۸) دارد و ماضیه محمود^۵ نیز تکنگاری ارزشمندی درباره شیوه‌ای که محمد اسد در تفسیر قرآن کریم به کار بسته، با عنوان <تفسیر محمد اسد: مطالعه‌ای تحلیلی در باب روش‌شناسی او^۶>، (مالزی، ۲۰۰۷) تألیف کرده است. باین حال تاکنون اثر مستقلی درباره دلایل گرویدن اسد به اسلام و اندیشه‌ها و افکار اسد پس از مسلمانی، نوشته نشده است. این مقاله می‌کوشد علاوه بر معرفی محمد اسد، به این پرسش‌ها پاسخ دهد که دلایل و انگیزه‌ها و زمینه‌هایی که باعث شد او دین اسلام را برگزیند، چه بود؟ و افکار و اندیشه‌های او پیش از گروش به اسلام و پس از آن چگونه بود؟

1. Ebrahim Ahmed Bawany
2. Islam –our choice
3. Rifai Hasan
4. The political Thought of Muhammad Asad
5. Maziah Mahmud
6. The Tafsir of Muhammad Asad: An analytical study of his methodology

زندگی‌نامه محمد اسد

لئوپولد ویس در ۲ جولای ۱۹۰۰ در خانواده یهودی اهل اتریش - لهستان، در شهر لووف^۱ در ایالت گالسیا شرقی^۲ در لهستان (امروز در اوکراین) زاده شد. او دومین فرزند خانواده و پدربزرگش از خاخام‌های ارتدوکس یهودی در شهر چرنویستی^۳ مرکز ایالت بوکوینا^۴ در اتریش بود. پدر محمد اسد، آکفیوا ویس^۵، برخلاف اجدادش که همه خاخام بودند، به حرفه وکالت مشغول شد. مادر محمد اسد، ملکا^۶، نیز دختر یکی از بانکداران ثروتمند به نام مناهیم میندل فیگنبروم^۷ بود (10, Rifai Hasan; 12, Gingrich; 2, Hoenger; 8, Maziah Mahmud). محمد اسد به زبان‌های عبری، آرامی و آلمانی که زبان مادری‌اش بود، تسلط داشت و می‌توانست به زبان‌های فارسی، اردو، عربی، پرتغالی، اسپانیولی و فرانسه صحبت کند و به زبان انگلیسی نیز بنویسد. او در جریان جنگ اول جهانی به ارتش اتریش پیوست. دو سال بعد در ۱۹۲۰ به دانشگاه وینا^۸ رفت تا در رشته تاریخ هنر و فلسفه تحصیل کند اما در ۱۹۲۲ تصمیم گرفت در برلین روزنامه‌نگاری بخواند. او به عنوان خبرنگار خارجی «فراکفورت زیتوگ»^۹ به کشورهای ایران، سوریه، عراق، کردستان، افغانستان، مصر، اردن و آسیای مرکزی سفر کرد. پس از بازگشت به فرانکفورت، به مطالعات اسلامی پرداخت و در ۱۹۲۶ در برلین، به دین اسلام گروید و نام اسلامی محمد اسد را برای خویش برگزید (13, Rifai Hasan, 10-11; 1, Asad, *The road to Mekka*). او به همراه همسرش السا^{۱۰} که او هم، مسلمان شده بود به حج رفت و شش

1. L'vov
2. Estern Galicia
3. Czernowitz
4. Bukavia
5. Avika Weis
6. Malka
7. Menahem Mendel Feigenbum
8. Frankfurt
9. Frankfurter Zeitung
10. Elsa

سال در سرزمین حجاز زندگی کرد. در ۱۹۳۰ اسد در شهر مدینه تشکیل خانواده داد و با زنی به نام منیره ازدواج کرد که حاصل ازدواج آنان یک فرزند بود (Hoenger, Ibid ; Asad, Ibid).

محمد اسد در ۱۹۳۲ به هند سفر کرد و در شهرهای امریتسر^۱، لاهور، سرینگر^۲، دهلی و حیدرآباد دکن اقامت کرد. وی در همین سال با محمد اقبال، فیلسوف و شاعر هندی آشنا شد. سپس ۱۹۳۷ تا ۱۹۳۸ ویراستار «مجله فرهنگ اسلامی»^۳، حیدرآباد دکن بود (Rifai Hasan, 16; Munir Amir, 265-266). در جریان جنگ دوم جهانی، دولت بریتانیا در هند اسد را که شهروند اتریش بود، از سپتامبر ۱۹۳۹ تا ۱۴ آگوست ۱۹۴۵ بازداشت کرد. چندی بعد محمد اسد شهروند کشور تازه تأسیس پاکستان شد و بعدها چندین منصب دیپلماتیک و اداری چون مدیر «دپارتمان احیاء اسلامی» و معاون وزیر (بخش خاورمیانه) در وزارت امور خارجه پاکستان و نماینده پاکستان در سازمان ملل متحد، به وی سپرده شد (Asad, the road to Mekka, 2). وی از بنیانگذاران دپارتمان مطالعات اسلامی در دانشگاه پنجاب بود و با کوشش او، بهترین متخصصان این حوزه برای تدریس به این دانشگاه فراخوانده شدند (Munir Amir, 268). محمد اسد در پایان عمر به همراه همسر سومش، پولا حمیده اسد، آمریکایی لهستانی الاصل و پیرو مذهب کاتولیک که او هم مسلمان شده بود، به اسپانیا بازگشت و در ۲۳ ژانویه ۱۹۹۲ در ۹۱ سالگی درگذشت (Asad, The law ours and other essays , ix ; Rifai Hasan, 25).

زمینه‌ها و دلایل گرش محمد اسد به اسلام

محمد اسد به نقاط دوردستی از کشورهای بین صحرای لیبی تا پامیر و تنگه بسفور تا دریای عرب سفر کرد و با پادشاهان، رهبران و مردمان مسلمان گفتگو کرد.

-
1. Amritsar
 2. Srinagar
 3. Islamic Culture

حاصل این سفرها کتابی با عنوان <اسلام بر سر دوراهی>، چاپ ۱۹۳۴، بود. این اثر که یکی از شاهکارهای زمانه خودش به شمار می‌آید، به بررسی سیر نزولی مسلمانان می‌پردازد و راه مقابله با یورش تمدن غربی را افزایش حس اعتماد به نفس در بین مسلمان می‌داند (Rifai Hasan, 15)؛ برای آگاهی بیشتر درباره این کتاب نک: (Asad, *Islam at the crossroads*, 29-62). کتاب <راهی به سوی مکه>، چاپ ۱۹۵۴، یکی از آثار مهم و بی‌نظیر محمد اسد است درباره نیمه نخست زندگی وی از گرویدن به اسلام در ۱۹۲۶ تا گزارش سفرهای او حجاز در اواخر تابستان ۱۹۳۲. (Asad, *The road to Mekka*, 1-9)؛ Rifai Hasan, 17). کتاب <مبانی دولت و حکومت در اسلام>، چاپ ۱۹۶۱، نخستین بار در دانشگاه کالیفرنیا در ۱۹۶۱ به چاپ رسید. این اثر به زبان‌های عربی و اردو نیز ترجمه شد (Asad, *The Principles of State and Government in Islam*, vii). محمد اسد در این کتاب، بنیادهای حکومت اسلامی را بر اساس دستورات قرآن کریم و سخنان پیامبر ﷺ تبیین کرده است. او معتقد است حاکمیت صحیح از سوی خداوند وضع می‌شود و پیروان نیز می‌بایست تمامی امور اقتصادی خویش را با توجه به این حکومت برقرار سازند. در درون این چارچوب، او نشان می‌دهد که حکومت اسلامی قابلیت انعطاف‌پذیری دارد و مواردی نظیر دموکراسی پارلمانی، نهادهای ریاست جمهوری آمریکایی و قوه قضاییه در آن نهفته است. در نتیجه بیداری دوباره اسلامی به معنی احیاء حکومت روحانیان آن‌چنان‌که در گذشته سابقه داشته، نیست (Rifai Hasan, 17). ترجمه و شرح صحیح بخاری به زبان انگلیسی با عنوان <صحیح بخاری: سال‌های نخستین اسلام>، چاپ ۱۹۸۱. کتاب <پیام قرآن>، چاپ ۱۹۸۰،

-
1. *Islam at the Crossroads*
 2. *The Road to Mecca*
 3. *The Principles of State and Government in Islam*
 4. *Sahih Al-Bukhari: The Early Years of Islam*

ترجمه قرآن کریم به زبان انگلیسی همراه با شرح و تفسیر که اتمام آن ۱۷ سال زمان برد (Rifai Hasan, 14,18,20-21). کتاب <این قانون ما است و سایر مقالات>، چاپ ۱۹۸۷؛ که مجموعه مقالاتی درباره تفکرات سیاسی و دینی مسلمانان شامل مباحثی نظیر «پاسخ‌های اسلام»، «ندای همه مسلمانان»، «نگرش ادیان نسبت به یکدیگر» و «چشم‌انداز بیت‌المقدس» است (Rifai Hasan, 21؛ برای آگاهی بیشتر درباره این موضوعات نک: Asad, The law ours and other essays, 89-118,137,175-181). وی در ۱۹۲۶ در شهر برلین به دین اسلام گروید و نام اسلامی «محمد اسد» را برای خویش برگزید (Bawany, 20 Asad, the road to Mekka,1).

توجه اسد به اسلام، نخستین بار از این موضوع آغاز شد که دریافت، قرآن به عنوان کتاب مقدس اسلام، برخلاف کتابهای آسمانی ادیان دیگر، تحریف نشده و تعالیم اسلامی بر خواسته از قرآن از انسجام، استحکام و یکپارچگی برخوردار است و اسلام برای همه امور زندگی بشری، تعالیم منسجمی دارد. دین اسلام به عنوان دینی عملی که آموزه‌هایش رونق بخش زندگی است، اسد را مجذوب ساخت. علاوه بر کاربردی بودن تعالیم اسلام، اصالت این تعالیم و کلیت شگفت‌انگیز و ساختار منسجم تعالیم اخلاقی و برنامه زندگی عملی آن، بیش از پیش اعتقاد وی را درباره اسلام استوار ساخت (Bawany, 22).

آنچه بیش از اندازه نظر محمد اسد را به دین اسلام جذب کرد، کلیت شگفت‌انگیز و ساختار منسجم تعالیم اخلاقی و برنامه زندگی عملی اسلام، نه جنبه خاصی از آن تعالیم بود. محمد اسد پس از مسلمانی، به مطالعات اسلامی پرداخت و مدت زیادی را در مدینه گذراند و در محیطی که دین اسلام به توسط پیامبر تبلیغ شده بود قرار گرفت. همچنین حجاز، محل تجمع علما مسلمان از کشورهای مختلف و برپایی جلسات درس و مناظره بود و وی را قادر می‌ساخت تا مذاهب مختلف اسلامی و

1. The Message of The Qur'an

2. This Law of Ours and Other Essays

دیدگاه‌های اجتماعی مسلمانان را مقایسه کند. در نهایت وی به این اعتقاد راسخ رسید که اسلام به‌عنوان یک اتفاق معنوی و اجتماعی، هنوز برخلاف زیان‌هایی که به‌واسطه نقص مسلمانان در آن ایجاد شده است، بزرگ‌ترین نیروی زندگی‌بخشی است که بشریت تجربه کرده است. از آن پس همه علاقه و همت وی پیرامون احیاء اسلام متمرکز گردید (Bawany, 21 - 22).

اندیشه‌های دینی و سیاسی محمد اسد (پیش و پس از گروش به اسلام)

به باور محمد اسد، زندگی مسلمانان امروزی از تعالیم دینی فاصله گرفته و به سوی کومه بینی و لذت دنیوی متمایل شده است. وی دلیل اصلی انحطاط اجتماعی و فرهنگی مسلمانان را، فراموشی تعالیم اسلام می‌داند. از نظر اسد، تعالیم اسلام، محکم و بی‌اندازه کاربردی هستند. از این رو وی مشتاقانه در پی پاسخ به این پرسش بود که چرا مسلمانان این تعالیم را رها کرده‌اند. در نتیجه به سفرهای طولانی رفت و از کشورهای بین صحرای لیبی تا پامپیر و بسفور تا دریای عرب، دیدن کرد و با اغلب متفکران مسلمان، این پرسش را در میان می‌گذارد. در این سفرها وی هنوز مسلمان نشده بود، با مسلمانان درباره اسلام گفتگو می‌کرد و از اسلام دفاع می‌کرد (Bawany, Ibid).

اسد با آنکه خود یهودی بود، در سال‌های اقامت در فلسطین (از ۱۹۲۲ به بعد) مباحثاتی با رهبران صهیونیست انجام داد و انتقاداتی به تشکیلات آنها وارد ساخت (Rifai Hasan, 16). وی از سپتامبر ۱۹۴۶ تا فوریه ۱۹۴۷ ماهنامه «عرفات» را در لاهور به چاپ رساند و به نقد برخی از تفکرات اسلامی رایج در جهان معاصر پرداخت که به زعم وی با اسلام حقیقی مغایرت داشت (Hoenger 3, Rifai Hasan, Ibid).

محمد اسد در آگوست ۱۹۴۷ از جدایی پاکستان از هند و تشکیل دولت اسلامی در پاکستان، حمایت کرد. وی در جبهه مدرنیست‌ها و لیبرال‌هایی قرار داشت به «دولت شریعت» اعتقاد داشتند. و نگرش آنان با ابن تیمیه و فضل الرحمن و ابوعلی

مودودی درباره تشکیل حکومت اسلامی تفاوت چندانی نداشت. از نظر محمد اسد، دولت اسلامی وسیله‌ای است که از طریق آن ارزش‌های اخلاقی اسلامی در زندگی سیاسی-اجتماعی «امت» به اجرا درمی‌آید (Rifai Hasan, 157). به باور اسد حکومت اسلامی قابلیت انعطاف‌پذیری دارد و مواردی نظیر دموکراسی پارلمانی، نهادهای ریاست جمهوری آمریکایی و قوه قضاییه با اسلام قابل تطبیق است (Rifai Hasan, 17).

نتیجه

محمد اسد، از دریچه مطالعات اسلامی به اسلام رهنمون شد و علاقه او به شناخت ملت‌های مختلف و دریافت تفاوت اساسی زندگی مسلمانان با اروپائیان، او را به مطالعات اسلامی علاقه‌مند ساخت. در این مسیر مواردی چون اصیل و کاربردی بودن تعالیم اسلام؛ کلیت شگفت‌انگیز و ساختار منسجم تعالیم اخلاقی و برنامه زندگی عملی اسلام، نه جنبه خاصی از آن و عدم تحریف قرآن کریم در مقایسه با دیگر کتب مقدس، در جذب او به اسلام دخالت داشت. از نظر وی، اسلام بزرگ‌ترین نیروی زندگی‌بخشی است که بشریت تجربه کرده است. تمام علاقه اسد پس از مسلمان شدن، پیرامون احیاء اسلام متمرکز گردید. از این رو ۱۷ سال از عمرش را برای ترجمه قرآن کریم به زبان انگلیسی گذاشت. وی پیش از گروش به اسلام و پس از آن همواره ارتقای جامعه اسلامی را در مد نظر داشت و عدم پیروی از تعالیم راستین اسلام را دلیل انحطاط فرهنگی و اجتماعی جوامع مسلمان می‌دانست. اسد پس از اینکه به دین اسلام گروید به مانند دیگر متفکران اسلامی چون ابن تیمیه و فضل الرحمن و ابوعلی مودودی، بر تشکیل حکومت اسلامی تأکید داشت و آن را ابزاری برای جاری شدن ارزش‌های اخلاقی اسلامی در زندگی سیاسی-اجتماعی «امت مسلمان» می‌دانست.

منابع

- Asad, Muhammad, *The law ours and other essays*, Kuala Lumpur, Islamic Book Trust, 2001.
- Asad, Muhammad, *the Principles of State and Government in Islam*, Kuala Lumpur, Islamic Book Trust, 1999.
- Asad, Muhammad, *Islam at the crossroads*, Gibraltar, Dar Al- Andalus, 1982.
- Asad, Muhammad, *the road to Mekka*, New Delhi, Islamic Book Service, 2004.
- Bawany, Ebrahim Ahmed, *Islam our choice*, 1413/ 1992.
- Gingrich, Andre, "Ein löwe Im Gegenlight" in *Leopold Weiss alias Muhammad Asad*, bohlau, 2008.
- Rifai Hasan, Pipi Ahmad , *The political Thought of Muhammad Asad*, a thesis of Department of Religion (M A), Montreal, Concordia University, 1998.
- Hoenger, Tobias, *Muhammad Asad: a mediator between the Islamic and the Western World*, Auflage, 2010.
- Mahmud, Maziah , *The Tafsir of Muhammad Asad: An analytical study of his methodology*, Malaysia, Kulliyah of Islamic Revealed Knowledge and Human Sciences, International Islamic University, 2007.
- Munir Amir, Zahid, "Muhammad Asad architect of department of Islamic studies at Punjab University" in *Muhammad Asad an Australian Jewish convert to Islam*, edited & compiled by M. Ikram Chaghataei, Lahore, 2015.